

Martina Medved¹

Inovativna oblika oskrbe otrok v idilični vasici SOS Children's Village

Innovative child care in the idyllic village of SOS Children's Village

Poročanje o študijski praksi v sirotišnici S.O.S. Children's Village Manila, Filipini, z vidika lastne izkušnje

Rdeča nit prispevka je predstavitev lastne študijske izkušnje opravljanja volonterskega pripravništva v socialni službi ene najbolj znanih sirotišnic na svetu, SOS Children's Village International.

Mesec in pol trajajoča študijska praksa v Manili, na Filipinih, mi je omogočila vpogled in precejšnjo vpletenost v vsakdan tam živečih otrok, ki ob nadomestnih materah bivajo v idilični vasici. Na podlagi fenomenološke študije sem v letu 2018 objavila izvirni znanstveni članek z naslovom *(Pre)živeti v odnosu z nebiološko mamo – duševno zdravje in navezanost otrok v sirotišnici SOS Children's Village Philippines* (Medved, 2018). V študiji sem predstavila fenomen navezanosti nadomestna mama-otrok, pri čemer sem izhajala iz teorije navezanosti, hkrati pa iz svoje perspektive na podlagi intervjujev, opravljenih z nadomestnimi materami, opisala lastno doživljanje koncepta »SOS-vasi«.

Ta prispevek temelji na opisu subjektivne izkušnje ter predstavitve koncepta nekonvencionalnega tipa sirotišnice, ki se je razvil v »povojni Evropi« na Tirolskem v Avstriji. V porušeni Evropi je po drugi svetovni vojni veliko otrok ostalo brez staršev in strehe nad glavo, zato si je bilo treba zaradi pomanjkanja rejnikov in posvojiteljev omisliti nov koncept, ki bi 1) zmoget v kratkem času obravnavati veliko število otrok, 2) jim ponuditi družinsko okolje in 3) zadovoljiti njihovo potrebo po čustveni varnosti in stabilnosti, po tem, ko so doživeli travmatične vojne grozote.

¹ Martina Medved, mag. zak. in druž. štud., zakonska in družinska terapevtka – stažistka, strokovna delavka na področju duševnega zdravlja, Zavod Franko Maribor

1. **Predstavitev koncepta sirotišnice »SOS Children's Village«**

SOS Children's Villages International (v nadaljevanju: SOS Village) je mednarodna neprofitna nevladna organizacija, ki že več kot 70 let v 136 državah sveta otrokom in mladostnikom brez staršev daje dom in jih oskrbuje znotraj »SOS-družine«. Gre za tip skrbništva, ki ni niti malo podoben sirotišnicam, kjer načeloma pod eno streho bivajo osiroteli otroci različnih starostnih skupin v oskrbi delavcev ter čakajo na potencialne rejnike oz. posvojitelje. Nasprotno, ta koncept je vzklik na temeljih drugačne miselnosti. Ustanovitelj in idejni vodja, avstrijski filantrop Hermann Gmeiner, je prvo »vas« ustanovil na Tirolskem in vanjo naselil »SOS-mame«, večinoma vdove in samske ženske, ki so po drugi svetovni vojni iskale nov smisel oz. poslanstvo v življenju – pomagati otrokom. S prostovoljnimi donacijami mu je uspelo ustanoviti ljubeč dom in nekaj prvih »SOS-družin«, na čelu katerih so bile SOS-mame kot skrbnice, vsaka s svojimi otroki, ki so jih pospremile do praga odraslega in samostojnega življenja (SOS Children's Village, 2017).

Ključni stebri, na katerih temelji vsaka SOS-vas, ne glede na to, v kateri državi sveta je ustanovljena, so temelj delovanja in zato vselej nespremenjeni: 1) v vasi bivajo otroci, ne glede na spol, 2) kot bratje in sestre (ne glede na to, ali so biološko v sorodstvu), 3) v družinskem okolju, 4) s svojo SOS-mamo. Sčasoma so nekatere SOS-vasi začele uvajati tudi »SOS-očete« oz. skrbniški par v (zunaj)zakonski zvezi, a to ni bilo vselej pravilo. Kajti rdeča nit tega koncepta in glavno pravilo je prisotnost matere kot skrbnice, kar je v tistem času pomenilo nekaj novega, revolucionarnega. V nasprotju s (prepolnimi) sirotišnicami, ki so otroke večinoma vzgajale s tršo roko, telesnimi kaznimi in z avtoritarno vzgojo, je bil koncept SOS-vasi med prvimi, ki je vzgajal po »novih« načelih: otrok naj odrasča ob ljubeči in vseprisotni mami (tako telesno kot čustveno), ki bo zadovoljevala njegove čustvene potrebe, tj. potrebe po varnosti, pripadnosti, ljubezni in notranji stabilnosti (SOS Kinderdorf International, 2003). Ob tem se prisotnost očeta ni predvidela kot nujno potrebna, čeprav se je v nekaterih SOS-vaseh vzpostavilo vzporedno pravilo, da si SOS-mama lahko najde partnerja, ki bo »očetoval« otrokom in prevzel očetovsko vlogo. Nekatere SOS-vasi so koncept sčasoma nadgradile in poskušale privabiti očete, da bi otroci lahko pridobili izkušnjo prisotnosti obeh staršev. Druge SOS-vasi so ostale previdnejše in vključevanja očetov niso predvidele iz razloga, da se ne bi v primeru razhoda SOS-staršev obstoječe stiske otrok poglabile oz. zadale dodatne rane predispoziciji zapuščenosti in zavrženosti.

Otroci se v SOS-vas vključijo takrat, ko so izčrpane vse možnosti bivanja z biološkim sorodnikom, torej od različnih razlogov nezmožnosti biološkega

sorodnika (npr. psihološka ali ekonomska nezmožnost) prek višje sile, kot so oboroženi konflikti in vojne razmere ali naravne nesreče, do relacijskih travm, kot so čustvene/telesne/spolne zlorabe v domačem okolju. Medtem, ko se načeloma teži k dolgoročni oskrbi, kar gre z roko v roki z ustvarjanjem stabilnega in dolgoročnega doma, se tudi zgodi, da je sčasoma omogočena vrnitev otrok k njihovim biološkim sorodnikom. To se presoja od primera do primera glede na to, ali je pri določenem otroku stik z biološko družino sploh možen oz. njemu v korist (Abebe, 2009).

V SOS Children's Village Manila je veljalo pravilo sprejemanja otrok, starih od 0 do 10 let, medtem ko v nekaterih SOS-vaseh sprejemali tudi mladostnike. Vselej velja splošno pravilo, da se biološke sorojence obdrži skupaj, znotraj iste družine. SOS Children's Village Manila temelji na konceptu, da otroke nad 14 let premestijo v SOS Village za mladostnike. Z vidika razvojnih potreb in starostne razlike se to zdi tudi bolj smiselno, saj je tam program prilagojen razvojnim potrebam mladostnikov in namenjen krepitvi samostojnosti za lažji prehod v samostojno življenje. Tovrstne SOS-vasi niso zasnovane kot družinske hiše s SOS-mamo, temveč kot stanovanjske skupine ali dijaški domovi, kjer so bivalne enote ločene glede na spol, čez dan pa mladostniki preživljajo čas skupaj oz. vse počnejo skupaj. Mladostniki še zmeraj ohranjajo redni stik s SOS-mamo in mlajšimi sorojenci, saj je tudi program zasnovan tako, da vključuje redna tedenska družinska druženja.

Zgornja meja za odhod v odraslo oz. samostojno življenje je od 18 do 21 let, v SOS Children's Village Manila pa velja poleg starostnega še dodaten pogoj, in sicer dejanske pripravljenosti na samostojno življenje. Torej, če nekdo želi svoje bivanje v SOS-vasi v Manili podaljšati, ker potrebuje še nekaj več podpore, da bo dejansko zmožen in pripravljen na odraslo življenje, lahko preseže starostni pogoj in še nekaj časa ostane v SOS-vasi.

Ko govorimo o posebnostih te nekonvencionalne sirotišnice, oz. pravilneje imenovane nastanitvene oskrbe, je nujno treba izpostaviti naslednje: SOS-vas omogoča vključenim otrokom in mladostnikom, ne glede na to, za katero državo gre, zdravstveno oskrbo in možnost vsaj javnega izobraževanja. Vse to sodi med vrednote in načela ohranjanja duševnega zdravja, psihične oz. čustvene varnosti in stabilnosti, hkrati pa daje otrokom pravico do samouresničevanja preko izobraževanja. Dolgoročno oskrbo, ki jo zagotavljajo strokovni delavci (psihologi, pedagogi, terapevti, socialni delavci ipd.), nastanitveno oskrbo, odraščanje v ljubečem domu z mamo in s sorojenci ter vključitev v zdravstveni in izobraževalni sistem finančno omogočajo donacije z vsega sveta, tudi podpora državnega sistema. Namreč, vsakršna SOS-vas v državi, kjer je ustanovljena, za svoje delovanje nujno potrebuje tako vladno, kot nevladno in zasebno podporo.

Kot izhaja iz vsega navedenega, SOS-vas omogoča nekonvencionalno oskrbo že zato, ker pod eno streho združuje tako SOS-mame (kot primarne skrbnice) kot tudi timsko strokovno podporo (ki podpira istočasno otroke in mame), katere člani so hkrati tudi sekundarni skrbniki oz. vzgojitelji (SOS Children's Village South Africa, 2016). Na študijski praksi v SOS Children's Manila je SOS-vas prav zaradi te svoje posebnosti delovala kot ubrana, sinhronizirana enota, kjer je za otroka in njegove potrebe poskrbljeno celostno oz. se ga sliši ter razume na povsem novi ravni – kot človeško bitje več razsežnosti, potreb in želja.

2. **SOS-mama kot varna baza za vzpostavitev varne navezanosti mama-otrok**

Idejno je koncept SOS-mame kot subjekta, ki omogoča varno navezanost, zelo blizu Bowlbyjevi teoriji navezanosti, postavljeni v 60. letih, torej pozneje, kot je bila dejansko ustanovljena prva SOS-vas. Bowlby (1974) je opisoval, da je otrok ob fizično in/ali čustveno odsotnem staršu lahko močno psihološko prikrajšan, in sicer za občutja varnosti, pripadnosti, ljubezni in čustvene pomirjenosti.

Če iščemo vzporednice z otroki iz SOS-vasi, tudi pri njih zaznamo, da so zaradi fizične/čustvene ločitve od bioloških staršev utrpeli veliko čustvenih izgub in stisk, kot so občutek zavrženosti, nepripadnosti, drugačnosti ali manjvrednosti. Zato je bilo mogoče opaziti, da SOS-mama deluje kot avtentičen nadomestek biološke mame ne samo v fizičnem smislu (v smislu dejanske prisotnosti), temveč tudi kot čustveni regulator otrokovih nepredelanih čutenj, njegove tesnobe, raztresenosti in čustvenega oz. bolje rečeno relacijskega stresa. S tega vidika koncept SOS-mame popolnoma ustreza Bowlbyjevi ljubeči in odzivni mami kot subjektu, ki se neprestano odziva na otrokove (nepotešene) čustvene potrebe. V času prakse je bilo mogoče opaziti še, da koncept SOS-vasi sledi teoriji navezanosti tudi zaradi zavedanja, da so prva tri leta otrokovega življa z vidika ustvarjanja zdrave in varne navezanosti mama-otrok zanj najpomembnejša. Ker se takrat prek odnosa oz. diade mama-otrok razvija tudi otrokov občutek o samem sebi in svoji identiteti, je zanj ključno, da bo odzivnega in ljubečega skrbnika dobil čim prej. Zato v SOS Village Manila stremijo k temu, da dobijo čim mlajše otroke, čeprav to obenem ne pomeni izključevanja starejših otrok oz. ti zaradi starosti niso postavljeni v slabši položaj. Zaradi zavedanja potenciranja vzpostavljanja varne navezanosti je pogoj tudi, da biološki sorojenci ostanejo skupaj oz. se jih ne ločuje – v SOS-družino pridejo skupaj in istočasno, nikoli z zamikom. Sodeč po pričevanju mater, je to lahko kdaj izjemno naporno, saj dobijo »v paketu«, kot so se znale pošaliti, tudi dva ali tri

otroke naenkrat (Medved, 2018). A to je eno od načel, ki mu organizacija sledi zato, da bi integracija potekala čim manj stresno, saj so si sorojenci v novem okolju v veliko medsebojno oporo.

Fenomenološka študija (Medved, 2018), ki sem jo opravila na podlagi opazovanja, intervjujev in raziskovanj, ali SOS-mama lahko predstavlja varno bazo za otroka in ali se bivanje v SOS-vasi pozitivno povezuje z duševnim zdravjem otrok, sovпада z raziskavo, narejeno v eni od SOS-vasi v Bosni in Hercegovini (Čehajić in dr., 2003). Čeprav moja raziskava temelji na lastnih opažanjih in intervjujih ter je morda zato bolj subjektivna, neodvisna raziskava Čehajićeve in sodelavcev temelji na velikem vzorcu (443 otrok), zaradi česar je zato veliko objektivnejša. V tej raziskavi so primerjali navezanost otrok na SOS-mame in druge sodelavce v SOS-vasi, ki so tako rekoč sekundarni skrbniki oz. vzgojitelji otrok, ter navezanost otrok iz drugih družin, živčih pri rejnikih, ter njihovo navezanost nanje. Izkazalo se je, da so otroci, živeči pri rejnikih, na vprašanje »dve osebi, ki ju imam najraje« odgovorili z imeni prijateljev, medtem ko so otroci iz SOS-vasi navajali imena skrbnikov (SOS-mam in tudi drugih delavcev). Podobna so bila tudi moja opažanja, saj je življenje teh otrok v SOS-vasi v Manili potekalo na enak način, torej kot dober nadomestek klasične institucionalne oskrbe, v katerem se vloži mame pripisuje zares velik pomen, hkrati pa so ti medsebojni odnosi zelo naravni, neprisiljeni in ubrani.

Opravljanje te študijske prakse je presegalo raziskovanje, ali je življenje v SOS-vasi za otroka boljša popotnica za življenje kot katera koli druga oblika oskrbe. Je pa to bilo eno od začetnih vprašanj, ki so me vodila do tega, da sem se sploh odločila za študijsko prakso v SOS-vasi na Filipinih.

Kot je dejal že Fairbairn (1958), so »biološki starši ikone, ki jih otrok nenehno išče«. S tem se nakazuje poudarek, kako globoko se v otroka zapiše biološka vez s starši. Ali zmorejo tudi nebiološki starši vzpostaviti z otrokom vez, ki je enako dobra morda celo kakovostnejša oz. nadomestljiva? To vprašanje se mi je porajalo ves čas študijske prakse. A če povzamemo znanje, ki ga pridobimo med izobraževanjem, in upoštevamo še primere dobrih praks, ko so sekundarni skrbniki zmogli vzpostaviti s čustveno (p)loškodovanimi otroki prav tako dragocen odnos, ugotovimo, da teh dveh odnosov pravzaprav ni moč primerjati. Ni bistvo v tem, kateri je »boljši« oz. ali eden zmore izpodriniti oz. nadomestiti drugega.

In kot je bilo mogoče opaziti, je to tudi bistvo vzgajanja v SOS-vasi; otroka se namreč ne vzgaja v smislu, da je SOS-mama rešiteljica z velikim poslanstvom, on pa je njen dolжник. Prav tako se otroka ne vzgaja v duhu, da je to njegova edina mama. SOS-mame se ves čas predstavlja kot skrbnice, ki imajo dovolj veliko srce za vse svoje otroke, da pa je vselej mogoče, da otrok najde mamo v več (kombiniranih) skrbnikih, ki se med seboj ne izključujejo.

Prav tako je biološka mama tista, ki je nenadomestljiva, spomin nanjo se ne zabriše, saj mu je ona podarila dragoceno življenje. Videti je, da otroci s to razlago dobro shajajo. Včasih zaradi lastnih travm, stisk in nepredelanih bolečin v odnosu do bioloških staršev potrebujejo več časa, da jo sprejmejo, tudi po več let ali celo desetletij. A kot so poročale SOS-mame, se v 90 % vseh odraslih SOS-otrok vrača v to zatočišče in gnezdo, kjer so dobili osnove za življenje; in to s hvaležnostjo do SOS-mam, četudi jim tega vselej niso zmogli pokazati že v času svojega bivanja z njimi (Medved, 2018).

3. Predstavitev SOS Village Manila

Študijsko prakso v tem tipu ustanove sem poiskala s pomočjo mednarodne študentske organizacije AIESEC, ki mi je zagotovila tudi lastno, zasebno namestitev. Na vsakodnevni praksi sem med delovnim tednom v »SOS-vasi«, za katero velja osemurni delovnik s časom za malico (tradicionalno hrano), v času kulinarčnih druženj imela možnost поблиže spoznati SOS-mame in njihove otroke.

Kompleks SOS Village Manila sestavlja sedem hiš s prostorom za sedemdo desetčlanske družine ter stavba za upravo s pisarnami za vse zaposlene (ki so hkrati tudi sekundarni skrbniki oz. vzgojitelji otrok). To so vodja enote (pedagog) in drugi strokovni delavci: psiholog, socialni delavec, knjižničar, pedagogi. Znotraj kompleksa je tudi otroško igrišče z igrali, ki so ga uredili delavci in prebivalci vasi skupaj s pomočjo prostovoljcev. Imajo tudi nekaj učilnic in prostorov za druženje. Medtem ko zaposleni živijo zunaj vasi in se vsak dan vračajo tja na delo, je glavni pedagog (vodja) s svojo družino nastanjen v vasi in del tam živeče skupnosti. Na videz zelo urejeno okolje je spominjalo bolj na zaprte ameriške varovane soseske (ang. *gated community*) kot na nastanitveno oskrbo.

Sliki 1, 2

Kompleks »SOS Village« – infrastruktura vasi

Že ob začetku prakse nam je vodstvo sporočilo, da je življenje otrok v SOS-vasi glede na to, da gre za državo tretjega sveta, nadstandardnega tipa in da v primerjavi s svojimi vrstniki iz »navadnih družin« iz okoliških sosesk ti otroci uživajo marsikatero privilegije v sicer dokaj deprivilegirani družbi. Tak je bil tudi moj vtis, saj sem med bivanjem zunaj SOS-vasi spoznala tudi druge prebivalce, tako da sem njihov način življenja (in njihovih otrok) lahko primerjala z načinom življenja SOS-otrok, ki so deležni brezplačnih storitev šolskega in zdravstvenega sistema, raznih priložnosti, dogodkov, izletov in doživetij, ki jih omogočajo vodstvo, sponzorji in donatorji. Prav tako so deležni pomoči in podpore široke socialne mreže, strokovnih delavcev, SOS-družin, prostovoljcev, praktikantov in vseh zunanjih obiskovalcev, ki se tukaj zadržijo določen čas in prispevajo donacije v obliki svojega časa, znanja, izkušenj, materialnih dobrin ali finančnih donacij. Zato tudi 90 % otrok po besedah vodstva vas zapusti z dokončano višje- ali visokošolsko izobrazbo ali vsaj s poklicem, pridobljenim na poklicni šoli. To je na Filipinih, kjer vsi prebivalci nimajo enakih možnosti za šolanje in pridobitev izobrazbe, velik privilegij. In tako so njihovo življenje SOS-mame tudi ob naši prisotnosti poskušale prikazati svojim otrokom, torej kot velik dar in pridobitev oz. dobro popotnico za življenje, od njih samih pa je odvisno, kako jo bodo izkoristili.

Svoje dneve na praksi sem preživljala na več načinov: v družbi otrok in SOS-mam, v individualnem delu z otroki (svetovalno delo, učna pomoč), kot udeležbo delovnih akcij v skupnosti, spremljanje otrok na razbremenilni terapevtski pogovor, včasih pa sem jim opisovala lepote Slovenije in vodila slovenske kulinarčne delavnice.

Slika 3

Takole je videti ena od sedmih SOS-hiš za do desetčlansko družino.

Na praksi je bilo mogoče spremljati delo vsake SOS-mame v okviru njene SOS-družine z 8–10 otroki, starimi med 28 in 60 let. Ena od njih je bila celo tik pred upokojitvijo in je v času svojega službovanja vzgojila skupaj kar 48 otrok. Povedano mi je bilo, da je funkcija SOS-mame odgovorno poslanstvo, ki jo oseba lahko nastopi šele po vsaj letu dni funkcije »SOS-tete«, pomočnice in podpornice SOS-mame. Tako kot imamo v vrtcu vzgojitelja in pomočnika vzgojitelja, na podoben način tudi »tete« pomagajo »mamam« ter se od njih učijo. Po enem letu opravljanja službe SOS-tete sledi intenzivno trimesečno usposabljanje s poskusno dobo 6–12 mesecev v vlogo SOS-mame. Pred zaposlitvijo vsaka SOS-teta opravi obsežen razgovor z vodstvom, pozneje sledijo redne sprotne evalvacije in intervizije znotraj tima (skupaj s strokovnimi delavci), pa tudi zunanje strokovne supervizije. Vsaka SOS-mama ima na voljo zunanjo svetovalno-terapevtsko pomoč, če bi jo morebiti potrebovala pri svojem delu v obliki razbremenilnih pogovorov. Prav tako je začetna enoletna poskusna doba namenjena temu, da se oseba preizkusi, ali bo zmogla živeti to poslanstvo.

Zanimivo je bilo, ko so nam povedali, da se je tudi že zgodilo, da se je SOS-mama odločila opustiti svojo vlogo oz. poslanstvo in se je poročila ter izselila iz SOS-vasi. V takem primeru vskočijo SOS-tete in uvede se prehodno obdobje, v katerem SOS-mama postopoma opušča svojo vlogo – vse skupaj je zelo podobno našemu nekajmesečnemu odpovednemu roku in se ne zgodi čez noč. So pa vsi enotnega mnenja, da so bili takšni primeri v vasi doslej redki in se jim poskušajo v najvišjo korist in dobrobit otrok čim bolj izogibati. Prav zaradi

tega morajo biti še posebej dosledni pri preverjanju oz. preizkušanju, ali določena ženska v tem delu res vidi svoje poslanstvo. Pri tem niso podrobneje govorili o kriterijih, s katerimi ugotavljajo primernosti, so pa povedali, da je povsem običajno, da pri vsakokratnem izboru več kandidatk zavrnejo. Pravijo, da se kaj hitro opazi, kdo je zares motiviran in ali zmore delati s srcem; glede na to, da gre za predano, intenzivno in naporno »službo« s 24-urnim delavnikom, le malokdo zmore dlje časa opravljati takšno službo »s figo v žepu«. Ko so SOS-mame pripravljene na pokoj, se jim izplačuje pokojnina oz. renta, s katero zmorejo živeti v skupnosti ali nekje v bližini, morda v domu ali ustanovi za tretje življenjsko obdobje, kjer imajo možnost dosmrtnega bivanja.

Slika 4

»SOS-mame«

4. **Subjektivna spoznanja o SOS Villageu Manila in sklep**

Kot sem že omenila, namen mojega študijskega obiska te ustanove ni bil ugotoviti, ali je ta koncept »nadomestnega starševstva« boljši od drugih oblik (rejništvo, posvojitev ...), temveč zgolj potešitev lastne radovednosti, ali je »dovolj dober«. To vprašanje se mi je vedno znova porajalo, ker se je pred odhodom

na študijsko prakso v teoriji koncept bral kot zelo dobro zastavljen in smiseln. Pred odhodom na Filipine prav tako ni bilo mogoče najti mnenj ali poročil ter raziskav, ki bi poročale o kakršnih koli slabostih koncepta SOS-vasi. Prav to se mi je zdelo čudno, tako da sem že pred odhodom na prakso kdaj pa kdaj podvomila o tem v smislu »saj ni mogoče, da je ta koncept tako popoln in ima tako dobre rezultate, to bi bilo preveč idealno«. In prav ta dvom je bil odločilen za odhod na drugo celino, v državo tretjega sveta. Kajti če kje, potem bo tam mogoče hitreje zaznati kakršno koli pomanjkljivost sistema oz. prikrajšanost otrok, že zaradi nižjega BDP-ja države. Predsodek ali dejstvo?

Po študijski praksi sem bila prijetno presenečena, saj sem na podlagi lastnih izkušenj lahko potrdila svojo domnevo, da koncept SOS Village predstavlja dovolj dober, predvsem pa napreden in v skupnost naravnan koncept vzgoje otrok.

Ves čas sem se spraševala tudi, ali bi takšen koncept lahko ponujal dovolj dobro alternativo trenutni oskrbi otrok tudi v naši, slovenski družbi. Zakaj v Sloveniji nimamo SOS-vasi? Kje v Evropi oz. v katerih evropskih državah sploh obstajajo SOS-vasi? Z raziskovanjem tega vprašanja se je kmalu pokazalo, da hitreje najdemo evropske države, v katerih SOS-vasi še ni, teh je namreč manj: Ciper, Črna gora, Irska, Moldavija, Slovaška, Slovenija in Turčija. V vseh drugih evropskih državah SOS-vasi že obstajajo. Na svetovnem zemljevidu SOS-vasi lahko vidimo, da gre za zelo razpredeno in veliko organizacijo, ki je prisotna že v 136 državah (SOS Children's Village, 2021).

Še več, gre za vseprisotno organizacijo, ki poleg obstoječih SOS-vasi s svojimi podpornimi programi pomaga tudi širši skupnosti, in sicer z mladinskimi programi, programi krepitve družin v skupnosti, programi v svetovalnih centrih, programi kriznega interveniranja in urgentnega odzivanja, medicinske pomoči in nudenja zdravstvene oskrbe, programi v vrtcih, šolah in poklicnih šolah za razvoj veščin.

Čeprav je na njihovi spletni strani zelo dobro obrazložen koncept delovanja na vseh ravneh vključevanja otrok v življenje, ni na voljo razlage oz. podanih pogojev, ki so potrebni za ustanovitev SOS-vasi v določeni državi. Zato nisem našla odgovora, zakaj v Sloveniji tovrstne oskrbe še ni in ali bi jo bilo mogoče ustanoviti ter pod kakšnimi pogoji. Opaža se trend, da so vse SOS-vasi ne glede na to, v kateri državi so ustanovljene, podprte ne le z državno pomočjo, temveč vse bolj s pomočjo nevladnega sektorja in zasebnih donatorjev oz. sponzorjev (SOS Children's Village, 2021). Na praksi sem tudi izvedela, da so nekdanji SOS-otroci, danes odrasli ljudje, večinski donatorji, ki v znak hvaležnosti sofinancirajo programe in omogočajo enako izkušnjo odraščanja tudi drugim SOS-otrokom. Glede na veliko razpredenost SOS-programov povsod po svetu si lahko samo predstavljamo, kako velik je delež teh nekdanjih SOS-otrok po vsem svetu.

Kot takrat še bodočo zakonsko in družinsko terapevtko, specializirano iz relacijsko-sistemske smeri, me je zanimalo predvsem, ali ta koncept v praksi res dobro reflektira teorijo navezanosti in ali zares sledi sodobnim vzgojnim vodilom oz. načelu varne navezanosti mama-otrok. Kdo so SOS-mame? Kakšen profil žensk se odloča za to poslanstvo? Koliko so izobražene in podkrepljene z znanjem o tem, kako vzgajati, in koliko zmorejo slediti konceptu v praksi?

Kot že opisano, prejmejo SOS-mame veliko notranje in zunanje podpore po sistemu »double check«, kar pomeni, da imajo notranjo in zunanjo evalvacijo oz. nadzor strokovnosti ter načina vzgoje, pa tudi podpore pri premagovanju vseh vrst izzivov. Med nami, praktikanti, je zato prevladalo pozitivno presenečenje, kako dobro vse skupaj deluje in da je takšna SOS-vas, četudi v deželi tretjega sveta, s svojo organizacijo in strokovnostjo pravzaprav lahko zgled marsikateri institucionalni oskrbi v veliko modernejši in bogatejši državi.

SOS-mame so v prvi vrsti ženske s srcem, naravnane zelo altruistično, marsikatero od njih nekdanje »SOS-hčere«, ki so se odločile nadaljevati poslanstvo, prevzeto od svojih SOS-mam. V drugi vrsti pa so to ženske, krvave pod kožo, ki seveda, kot vse druge matere, delajo napake, a želijo pomagati z veliko mero pripravljenosti in želje po stalnem učenju ter nadgrajevanju lastnih nazorov, načel in premagovanju lastnih vzorcev.

Kako je SOS-mamam ob otrocih, ki imajo še posebej težke izkušnje in travmatično preteklost? V eni od lastnih prejšnjih raziskav (Medved, 2017) sem, sicer ob raziskovanju begunskih otrok in mladostnikov s travmatičnih ozadjem na otoku Lesbos v Grčiji, v fenomenološki študiji leto poprej že našla povezanost med varnim odnosom, ki ga otrok vzpostavi z biološkim oz. nadomestnim skrbnikom, in ohranjanjem stabilnega duševnega zdravja oz. splošnega življenjskega smisla. To pomeni, da varen odnos oz. navezanost lahko tisti, ki uspešno znižuje ali preprečuje pojav tveganih vedenj v življenju otroka.

Ob vsem tem se mi je porajalo tudi vprašanje, kakšno je pravzaprav življenje v takšnem kompleksu v resnici – ali zmore zadostiti telesnim in čustvenim potrebam otrok? Eno je slediti načelom teorije in navzven prikazovati SOS-vas kot »otok srečnega otroštva« (Abebe, 2009), drugo pa je dobiti vpogled v vsakdanjik teh SOS-družin in videti, kako v resnici delujejo.

To vprašanje sem želela raziskati na lastno pest in ustvarila sem si lastno mnenje o tem, ali so SOS-vasi res »otoki srečnega otroštva« (Abebe, 2009); torej otoki, kjer so odraščajoči otroci tako zelo izolirani od zunanjega, realnega sveta, da se z bivanjem v vasi ne morejo primerno pripraviti na samostojno življenje, saj niso dovolj opremljeni s socialnimi veščinami in veščinami za obvladovanje stresa. Kot bi rekli v našem jeziku, ali so ti otroci (iz želje po tem, da bi jih zavarovali) res »tako zelo oviti v vato«, da ne dobijo resnične, avtentične

predstave o zunanjem svetu? Sama nisem dobila takšnega vtisa, sploh pa ne občutka, da takšen način vzgoje lahko škodi; nasprotno, vzgojni koncept, ki daje otroku veliko ljubezni, samozvesti, ga opolnomoči in krepi njegovo samopodobo, ga ne more »razvaditi«, temveč lahko kvečjemu okrepi njegov »lastni jaz«, da se bo ob prihodnjih izzivih in stresnih situacijah zmogel primerno odzvati.

Iz vsega navedenega izhaja, da je bila študijska praksa na drugi celini, sploh pa ob spoznavanju nekonvencionalnega, inovativnega modela oskrbe, ena najboljših odločitev, kar jih lahko sprejme nadobuden študent psihosocialne, terapevtske smeri, sploh »zakonske in družinske terapije«. Zagotovo bi se enako odločila še enkrat, menim pa, da so tovrstne praktične izkušnje v tujini neprecenljive za vsakogar, ki si želi še bolj razširiti lastna obzorja in pri tem pokukati tudi onstran nacionalnih meja.

Viri

- Abebe, T. (2009). Orphanhood, Poverty and the Care Dilemma: Review of Global Policy Trends. *Social Work and Society International Online Journal* 7 (1).
- Bowlby, J. (1974). *Attachment and loss: Volume 2. Separation: Anxiety and anger*. London: Pelican Press.
- Čehajić, S., Cvijetić, V., Djarmati, I., Dupanović, A., Haziosmaović, M., Srnić Vuković, S. (2003). *Children and institutions in Bosnia and Herzegovina: First Report of capacity building research*. Sarajevo: UNICEF Bosnia and Herzegovina.
- Fairbairn, W. R. (1958). On the nature and aims of psychoanalytic treatment. *International Journal of Psychoanalysis*, 39: 374–385.
- Medved, M. (2017). Simptomatika otrok in mladostnikov v begunskem taborišču – fenomenološka perspektiva. *Zbornik Združenja zakonskih in družinskih terapevtov*, 26–40. https://zdt.si/wp-content/uploads/2017/11/Zbornik_Zdruzenje-zakonskih-in-druzinskih-terapevtov_final-1.pdf (25. 3. 2021).
- Medved, M. (2018). (Pre)živeti v odnosu z nebiološko mamo – duševno zdravje in navezanost otrok v sirotišnici SOS Children's Village Philippines. *Zbornik Združenja zakonskih in družinskih terapevtov*, 50–70. https://zdt.si/wp-content/uploads/2018/09/Zbornik_Zdruzenje-zakonskih-in-druzinskih-terapevtov_2018-1.pdf (25. 3. 2021).
- SOS Children's Village. (2017). *Who we are*. www.sos-childrensvillages.org (1. 12. 2017).
- SOS Children's Village. (2021). *Where we help*. www.sos-childrensvillages.org (25. 03. 2021).
- SOS Children's Village South Africa. (2016). *We are family. Annual report 2016*. Ferndale: SOS Children's Village South Africa.
- SOS Kinderdorf International. (2003). *Who we are. Roots, Vision, Mission and Values of the SOS Children's Villages Organisation*. Innsbruck: SOS Kinderdorf International.